

Miłosz GAC

POLSKA MARYNARKA WOJENNA W LATACH 1989 - 1999

STRESZCZENIE

Lata 1989 – 1991 przyniosły rozpad dwubiegunowego świata międzynarodowego, w wyniku którego zmieniła się również sytuacja geopolityczna Polski. Działania podjęte w tym czasie na rzecz integracji z Europą Zachodnią, zmusiły ją do zmiany strategii obronnej. Tak jak całe Siły Zbrojne RP, Marynarka Wojenna musiała dostosować się do polityczno – wojskowych struktur Zachodu. Efektem tego była zmiana zadań i kompetencji sił morskich, modernizacja i rekonfiguracja techniczna posiadanego sprzętu oraz współpraca z flotami wojennymi Sojuszu Północnoatlantyckiego. Niniejszy artykuł przedstawia drogę Marynarki Wojennej RP od zakończenia współpracy w ramach Zjednoczonej Floty Bałtyckiej, aż do przystąpienia do struktur sił morskich NATO.

* * *

Na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych Polska wkroczyła na drogę przemian ustrojowych. Zbiegło się to z głębokimi zmianami w całym środowisku międzynarodowym. W lipcu 1991 roku nastąpił rozpad Układu Warszawskiego, a pod koniec grudnia - Związku Radzieckiego. Wydarzenia te spowodowały poszukiwanie gwarancji bezpieczeństwa przez Polskę w kierunku zachodnim. Wyjście na pierwszy plan opcji euroatlantyckiej wiązało się z zmianą strategii obronnej, a co za tym idzie redefinicji zadań sił zbrojnych. Przeobrażenia musiały nastąpić również w siłach morskich w celu przystosowania ich do nowych zadań.

Polska Marynarka Wojenna do 1989 roku wykonywała zadania w układzie zewnętrznym jak i wewnętrznym¹. Do zadań zewnętrznych należało przede wszystkim współuczestnictwo w ofensywnych działaniach Zjednoczonej Floty Bałtyckiej, w której skład wchodziła: Flota Bałtycka ZSRR, Narodowa Marynarka Wojenna NRD oraz Marynarka Wojenna PRL. Do głównych zadań Zjednoczonej Floty Bałtyckiej należało, przede wszystkim uzyskanie władzy na morzu poprzez opanowanie

¹ J. Przybylski, *Marynarka Wojenna PRL w latach 1956 – 1980 – studium historyczno – wojskowe*, „Zeszyty Naukowe AMW”, nr 96 1988, cz. I, s. 79

lub zablokowanie Cieśnin Duńskich². Marynarka Wojenna PRL w ramach ZFB miała realizować operacje na południowym Bałtyku, na drugiej linii obrony przy wsparciu zespołu sił Floty Bałtyckiej ZSRR³. Z kolei do działań wewnętrznych Polskiej Marynarki należała obronna wybrzeża, wspólnie z wojskami Obrony Terytorialnej Kraju i Wojskami Obrony Powietrznej Kraju⁴.

Nie ulega wątpliwości, że układ zewnętrzny był bardziej istotny ze względu na uwarunkowania w jakich znalazła się Marynarka Wojenna po 1945 roku. Przynależność Polski do strefy wpływów ZSRR powodowała, że nie była ona krajem suwerennym, a co za tym idzie nie mogła prowadzić swojej polityki zagranicznej i wewnętrznej. Taka sytuacja spowodowała iż Polska Marynarka Wojenna funkcjonowała w ścisłym powiązaniu ze Flotą Bałtycką ZSRR w oparciu o pomoc kadrową i sprzętową. Pokłosiem tego było przyjęcie przez Polskę, radzieckiej myśli wojskowej oraz doktryny wojny morskiej⁵.

W sferze zewnętrznej siły uderzeniowe Polskiej Marynarki Wojennej do końca istnienia UW działały w oparciu o zintegrowany system koalicyjny Zjednoczonej Floty Bałtyckiej. Natomiast z końcem lat 70 zmienił się charakter zadań sił morskich w układzie wewnętrznym, pozostawiając kwestię działań obronnych do wyłącznej dyspozycji Polski. Obowiązek ochronny własnych obszarów morskich spowodował większą autonomiczność, w systemie samodzielności obronnej RP. Nowe możliwości przyczyniły się również do rozwoju polskiej myśli operacyjno – taktycznej, w zakresie obrony wybrzeża. Wykształcenie się własnej wizji w ramach działań obronnych, pozwoliło stworzyć jednolitą koncepcję użycia sił Marynarki Wojennej w systemie obrony państwa. Idea ta skupiała się na ocenie zagrożeń polskiego wybrzeża w czasie pokoju i w sytuacjach kryzysowych⁶. W skład nowych zadań wchodziło między innymi: prowadzenie operacji blokadowej, która miała polegać na - kontroli, ochronie żeglugi, pomocy militarnej oraz egzekwowaniu embarga na surowce strategiczne; realizowaniu zadań rozpoznawczych na obszarze morskim tzn. zadań konwojowych; służbie dozorowej; operacji pokojowej w ramach

² P. Mickiewicz, *Primus Inter Pares? Marynarka Wojenna RP w procesie integracji z NATO*, [w:] „Konflikt Zbrojny na Bałtyku w koncepcjach ideologii zimnowojennej po 1945 roku”, pod red. A. Drzewieckiego, Gdynia 2005, s. 77

³ J. Przybylski, *Geneza powstania i funkcjonowanie Zjednoczonej Floty Bałtyckiej Układu Warszawskiego oraz rozwój, miejsce i zadania w niej Marynarki Wojennej PRL*, [w:] „Konflikt Zbrojny na Bałtyku w koncepcjach ideologii zimnowojennej po 1945 roku”, pod red. A. Drzewieckiego, Gdynia 2005, s. 69

⁴ J. Przybylski, *Wybrane problemy rozwoju Marynarki Wojennej w Polsce w latach 1945 – 1989*, [w:] „Obrona Polskiego Morza, 75 lat Polskiej Marynarki Wojennej”, pod red. C. Ciesielskiego, Gdynia 1993, s. 167

⁵ A. Makowski, *Możliwości operacyjne Marynarki Wojennej PRL w latach 1955 – 1990 (próba oceny)*, [w:] „Konflikt Zbrojny na Bałtyku w koncepcjach ideologii zimnowojennej po 1945 roku”, pod red. A. Drzewieckiego, Gdynia 2005, s. 74

⁶ P. Mickiewicz, *Polska Marynarka Wojenna. Historia, Stan dzisiejszy, perspektywy rozwoju*, „Wojsko i Wychowanie” 2001, nr 5, s. 121

której miały być wdrażane moduły przygotowujące do działania siły lądowe⁷. Zmiany zapoczątkowane po 1989 roku w Europie Środkowej spowodowały, że wyżej wymieniona koncepcja stała się podstawowym studium, mającym na celu stworzenie systemu morskiego obrony kraju.

Lata dziewięćdziesiąte przyniosły nowy rozdział w historii Marynarki Wojennej, za sprawą rozwiązania struktur wojskowych Układu Warszawskiego a wraz z nimi Zjednoczonej Floty Bałtyckiej. Oficjalne pożegnanie, kończące działalność Floty Bałtyckiej ZSRR i Marynarki Wojennej PRL miało miejsce 13 grudnia 1990 roku na Helu⁸. Finalnie współpracę w ramach Zjednoczonej Floty Bałtyckiej Układu Warszawskiego zakończono 1 kwietnia 1991 roku. Wraz z zmianami politycznymi w rejonie Europy Środkowej Polska Marynarka Wojenna stała się samoistną i niezależną siłą obronną państwa na morzu. Następnym czego było narzucenie jej przeobrażeń: morskich, operacyjno – taktycznych i organizacyjno – strukturalnych⁹. Do przemiany doszło również w systemie ochrony granic Rzeczypospolitej, gdzie funkcjonujący do tej pory model wojskowy ustąpił miejsca nowej instytucji jaką była Straż Graniczna¹⁰. Zastąpiła ona zlikwidowane z dniem 16 maja 1990 roku oddziały: Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza Marynarki Wojennej i Wojsk Ochronny Pogranicza. Do obrony polskiej granicy morskiej powołano trzy oddziały Straży Granicznej: Kaszubski stacjonujący w Gdańsku, Bałtycki w Koszalinie oraz Pomorski z siedzibą w Szczecinie. Ponadto utworzono trzy dywizjony: Kaszubski z siedzibą w Gdańsku, Bałtycki w Kołobrzegu oraz Pomorski w Świnoujściu których skład zasilili okręty z Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza Marynarki Wojennej. Uzupełnianiem uzbrojenia dywizjonów SG był jednostki morskie SKS – 40 („Kaper 1” i „Kaper – 2”)¹¹.

Szara strefa bezpieczeństwa w jakiej znalazła się Polska - po rozwiązaniu Układu Warszawskiego - spowodowała poszukiwanie nowych gwarancji i stabilności na arenie międzynarodowej. Konsekwencją było wykształcenie się nowej koncepcji polityki zagranicznej, w oparciu o kierunek zachodni. Pierwszą szansą do nawiązania bliższej współpracy, oraz przekonania, iż Polska obrała drogę ku strukturom atlantyckim była wojna w Zatoce Perskiej¹².

2 sierpnia 1990 roku Irak zaatakował i zaanektował Kuwejt. Konsekwencją było natychmiastowe potępienie agresora przez Radę Bezpieczeństwa ONZ, która wezwała Saddama Husajna do wycofania wojsk z terenów okupowanych. Iracki

⁷ *Ibidem*, s. 121

⁸ J. Będźmirowski, *Polska Marynarka Wojenna w latach 1945 – 1991. Reaktywowanie, rozwój i zadania* (2), „Przegląd Morski” 2004, nr 12, s. 49

⁹ *Ibidem*, s. 49

¹⁰ Straż Graniczna (SG) powołana została do życia na podstawie ustawy z 12 października 1990 roku.

¹¹ S. Stocki, *Duma Tworzenia*, „Przegląd Morski” 2011, nr 5, s. 4 - 6

¹² Uchwałą Rady Ministrów nr 182/90 z 22 listopada 1990 roku utworzony został Polski Kontyngent Wojskowy w składzie Wielonarodowych Sił w rejonie Zatoki Perskiej.

dyktator zlekceważył wystosowane żądania, w efekcie czego - na prośbę króla Arabii Saudyjskiej która niepokoiła się o swoje bezpieczeństwo - Rada Bezpieczeństwa ONZ ogłosiła rezolucję zezwalającą na użycie siły przeciw Irakowi. Administracja amerykańska utworzyła koalicję antyiracką w celu przeprowadzenia operacji obrony Arabii Saudyjskiej pod kryptonimem „Desert Shield”¹³. Udział w wojnie zadeklarowała również Polska, dla której była to możliwość nawiązania współpracy z państwami zachodnimi. Polski Kontyngent Wojskowy został włączony w skład tzw. Sił Pomocniczych w Królestwie Arabii Saudyjskiej, którego celem było pomoc siłom koalicji antyirackiej poprzez prowadzenie akcji humanitarnych. Rozkazem z 29 grudnia 1990 roku kontradmirała Marynarki Wojennej RP Romualda Wagi na wojnę w Zatoce Perskiej zostały wysłane również polskie jednostki morskie: ORP „Wodnik” pod dowództwem komandora Zdzisława Żmudy oraz ORP „Piaś” pod dowództwem komandora porucznika Ryszarda Rzepkowskiego. Zanim jednak do tego doszło, należało przygotować okręty do operacji. ORP „Wodnik” miał pełnić rolę okrętu szpitalnego, jednak do czasu podjęcia misji był okrętem szkolnym, zatem wymagał on gruntownego remontu. Należało dobudować na nim lądowisko dla śmigłowców, zdemontować uzbrojenie, zaopatrzyć w pontony oraz zamontować nowe urządzenia nawigacyjne¹⁴. Lepiej przystosowany do podjęcia działań w Zatoce był ORP „Piaś”, który miał pełnić rolę ratowniczą, co nie odbiegało od dotychczas wykonywanych zadań przez tę jednostkę. Polskie okręty zdolność bojową uzyskały 29 grudnia 1990 roku, kiedy to wpłynęły z Gdyni. Czternaście dni po przybyciu na redę portu Jiddah w Arabii Saudyjskiej, wybuchła I wojna w Zatoce Perskiej. Polskie jednostki po dotarciu do stałej bazy otrzymały zadania zgodne z rozkazami dowódcy Flotyli Arabii Saudyjskiej, polegające na prowadzeniu działań nadzorujących wzdłuż morskiej granicy iracko – kuwejckiej. Podczas jednego z patroli załoga ORP „Piaś” wykryła dryfującą minę. Ponadto jak już wyżej wspomniano ORP „Wodnik” pełnił rolę okrętu szpitalnego tzn. skupiał się na ewakuacji chorych i rannych ze rejonów zagrożonych, koncentrował się na udzielaniu pomocy medycznej poszkodowanym. Z kolei ORP „Piaś” funkcjonował jako okręt ratowniczy wykonując zadania polegające na: usuwaniu uszkodzonych części kadłubów statków, ściąganiu jednostek pływających z mielizn, gaszenia pożarów oraz ratowaniu rozbitków i dobytku z zanurzonych okrętów¹⁵. Do Gdyni polskie okręty powróciły 20 maja 1991 roku, przecierając szlak dla przyszłych jednostek morskich współpracujących z państwami zachodnimi.

Aktywność Polskiej Marynarki Wojennej w Zatoce Perskiej była niezwykle ważna, jeżeli chodzi o korzyści polityczne i militarne. Ponadto stanowiła udany wstęp do nowego rozdziału w historii Marynarki Wojennej, opartej o budowę samo-

¹³ K. Pulkowski, *Udział okrętów MW RP w I wojnie w Zatoce Perskiej*, „Przegląd Morski” 2009, nr 2, s. 4

¹⁴ *Ibidem* s. 5

¹⁵ P. Mickiewicz, *Primus Inter Pares?.....*op. cit., s. 78

dzielnej koncepcji bezpieczeństwa przy jednoczesnej próbie zakotwiczenia się w strukturach zachodnich.

Nowe uwarunkowania bezpieczeństwa w Europie Środkowej spowodowały znaczne przedefiniowanie zadań sił zbrojnych. Następstwem tego procesu było odejście od funkcji sił zbrojnych opartych na polityce odstraszania, i zastąpieniu tych działań na rzecz zrównoważonej polityki regionalnej¹⁶. Wyrazem tego było przyjęcie nowej Koncepcji Strategicznej NATO - 7 – 8 listopada w Rzymie. Zakłada ona, iż tradycyjne konflikty zbrojne odeszły do przeszłości na rzecz sporów lokalnych i wojen asymetrycznych. Do nowych zagrożeń jakie uwzględniała koncepcja z Rzymu, należała obawa przed destabilizacją polityczną krajów Europy Środkowo-wschodniej. W tym celu państwa członkowskie postanowiły podjąć współpracę z byłymi krajami bloku wschodniego, poprzez powołanie Północnoatlantyckiej Rady Współpracy (NACC), do której zaproszona została Polska.

Do głównych zadań NACC należało prowadzenie konsultacji w sprawie bezpieczeństwa regionalnego, a przede wszystkim na: „reformie sił zbrojnych, zmianie strategii wojskowej, planowaniu obronnym, zakresie kontroli nad siłami zbrojnymi, kształcie konwersji produkcji wojskowej oraz zasadach kierowania ruchem powietrznym”¹⁷

Wyżej wymienione założenia spowodowały konieczność redefinicji zadań polskich sił zbrojnych, a tym samym zmian w Polskiej Marynarce Wojennej. Nowe uwarunkowania spowodowały, że głównym celem sił morskich stało się z jednej strony - stworzenie własnych zadań obronnych, z drugiej - dostosowanie ich do wymogów NATO, z trzeciej - przygotowaniu do rozwiązywania sytuacji kryzysowych i realizacji operacji pokojowych w ramach: NACC a później Partnerstwa dla Pokoju. Dzięki wytyczeniu nowych zamierzeń, wyodrębniona została wizja sił morskich, która przewidywała między innymi: obronę polskiej granicy morskiej jak i strefy odpowiedzialności sojuszniczej, zabezpieczenie wybrzeża przy współpracy z innymi siłami zbrojnymi oraz ochronę żeglugi i interesów ekonomicznych na obszarach morskich¹⁸. Działania te skupiały się przede wszystkim na: ochronie instalacji gospodarczych i wojskowych przed zagrożeniem terrorystycznym, przeciwdziałaniu nielegalnej imigracji, nadzorowaniu ruchu jednostek uznanych za podejrzanę oraz wykonywaniu zadań rozpoznawczych na kierunku morskim takich jak konwojowanie i służba dozorowa¹⁹.

Dostosowanie struktur Marynarki Wojennej do wymogów Sojuszu Północnoatlantyckiego realizowano, między innymi poprzez ćwiczenia na Bałtyku. Miały

¹⁶ *Ibidem* s. 79

¹⁷ P. Mickiewicz, *Polska w procesach przeobrażeń europejskiej sceny politycznej w pierwszej połowie lata dziewięćdziesiątych XX wieku*, „Zeszyty Naukowe AMW”, nr 164 K/1 „Polska Marynarka Wojenna w realizacji sojuszy polityczno – wojskowych państwa w latach 1918 – 2004”, Gdynia 2006, s. 74

¹⁸ P. Mickiewicz, *Primus Inter Pares?....*, s. 78

¹⁹ *Ibidem* s. 5

one na celu doprowadzenie do ustalenia pojęć i norm użycia sił morskich²⁰. Pierwszymi międzynarodowymi ćwiczeniami państw NATO, w których uczestniczyła Polska Marynarka Wojenna były: „BALTOPS 93”. Rozpoczęły się one, 8 czerwca 1993 roku i wzięły w nich udział wszystkie kraje bałtyckie²¹. Polską Marynarkę Wojenną reprezentował okręt ratowniczy ORP „Piast” oraz dwa śmigłowce ratownicze. Podczas ćwiczeń polskie jednostki mogły zapoznać się z nowoczesnymi procedurami dowodzenia, komunikacji i manewrowania, chociaż ich udział w głównym stopniu sprowadzał się do działań ratowniczych. Ponadto „BALTOPS 93” oznaczały dla polskich sił morskich możliwość działania w tzw. konflikcie o niskiej intensywności. Polska Marynarka Wojenna nie miała doświadczeń na tym polu, ponieważ będąc członkiem Układu Warszawskiego, była przygotowywana do konfliktów o charakterze lokalnym.

Nawiązanie stałych kontaktów i współpracy wojskowej Polskiej Marynarki Wojennej z Sojuszem Północnoatlantyckim nastąpiło po podpisaniu przez premiera Waldemara Pawlaka 2 lutego 1994 roku „Dokumentu ramowego Partnerstwa dla Pokoju”²². Program ten był amerykańską koncepcją, która zakładała podjęcie współpracy partnerskiej w ramach NACC, poprzez rozwijanie współdziałania wojskowego między NATO, a państwami nie należącymi do Sojuszu. Do głównych celów dwustronnej współpracy Rzeczypospolitej i NATO w ramach Partnerstwa dla Pokoju należało, zobowiązanie Polski do podjęcia: współdziałania wojskowego z Sojuszem, zagwarantowanie demokratycznej kontroli nad siłami zbrojnymi, podniesienia przejrzystości w planowaniu obronnym oraz utrzymywaniu gotowości do udziału w operacjach pokojowych, poszukiwawczo – ratowniczych i humanitarnych²³. Założenia te zostały zawarte w „Dokumencie Prezentacyjnym Partnerstwa dla Pokoju” który przedstawił 25 kwietnia 1994 roku minister obrony narodowej Piotr Kołodziejczyk w Kwaterze Głównej NATO. Ewolucją PdP było podjęcie negocjacji przez polską dyplomację na temat Indywidualnego Programu Partnerstwa (IPP). IPP został przyjęty 5 lipca 1994 roku podczas sesji NACC w Stambule i ustalił polityczno – wojskowe aspekty współpracy²⁴.

Akcesja Polski do PdP spowodowała zwiększenie zdolności wojskowych Polskiej Marynarki Wojennej. W jej przypadku, koncepcja ta oznaczała nowe formy współpracy sił morskich skupiających się na: wymianie doświadczeń, konsultacjach

²⁰ P. Mickiewicz, *Polska Marynarka Wojenna...*, s. 121

²¹ T. Franczyk, G. Łyko, *Ćwiczenia BALTOPS jako modelowy przykład stosunków międzynarodowych w regionie Bałtyku*, „Zeszyty Naukowe AMW”, nr 164 K/1 „Polska Marynarka Wojenna w realizacji sojuszy polityczno – wojskowych państwa w latach 1918 – 2004, Gdynia 2006, s. 48

²² R. Kupiecki, *Członkostwo w NATO w polskiej polityce zagranicznej*, [w:] *Polityka zagraniczna RP 1989 – 2002*, pod red. R. Kuźniara, K. Szczepanika, Warszawa 2002 s. 115

²³ R. Zięba, *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski po zimnej wojnie*, Warszawa 2010, s. 90

²⁴ *Ibidem* s. 91

ekspertów, ćwiczeniach przygotowujących do realizacji operacji pokojowych i rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych oraz udziale polskich oficerów w konferencjach, szkoleniach i kursach organizowanych przez NATO. Naturalnie w pierwszej fazie w ramach współpracy z Sojuszem należało doprowadzić do standaryzacji pojęć i zasad użycia sił morskich²⁵. Później skupiono się na realizacji szerokiego wachlarza ćwiczeń morskich, które miały na celu opanowanie podstawowych procedur i działań taktycznych. Zaliczyć można do nich „BALTOPS 94”, podczas których Polska Marynarka Wojenna mogła w sposób faktyczny brać udział w działaniach na morzu. Ćwiczenia podobnie jak te z 1993 roku zostały podzielone na dwie części: pierwsza przeznaczona była dla jednostek Sojuszu i PdP; druga tylko i wyłącznie dla sił NATO. W porównaniu do poprzedniej edycji, ćwiczenia z 1994 roku miały zdecydowanie o wiele bardziej zaawansowany charakter. Skupiały się już nie tylko na komunikacji ale również na wykrywaniu i zwalczaniu okrętów podwodnych, ochronie transportu morskiego oraz na akcjach ratowniczych²⁶.

W ćwiczeniach stroną polską reprezentowała korweta zwalczania okrętów podwodnych ORP „Kaszub” oraz okręt ratowniczy ORP „Piast”²⁷. „BALTOPS 94” zakończyły się w głównej bazie Polskiej Marynarki Wojennej w Gdyni, która była pierwszym portem krajów byłego ZSRR, do którego zawitały ćwiczenia morskie pod patronatem Sojuszu Północnoatlantyckiego. W następnych latach „BALTOPS” wszedł na bardziej zaawansowany poziom. Przede wszystkim wzrosła liczba uczestników z poza NATO, chociaż zadania wykonywane przez polskie jednostki nie odbiegały od lat wcześniejszych. Polską Marynarkę Wojenną podczas kolejnych edycji reprezentowały: dwa małe okręty rakietowe ORP „Metalowiec” i ORP „Hutnik”, okręt podwodny ORP „Wilk” oraz cztery trałowce ORP „Flaming”, ORP „Czajka”, ORP „Mewa” i ORP „Rybitwa”²⁸. Reasumując ćwiczenia „BALTOPS” były wstępem do dalszej współpracy szkolenia sił morskich w ramach PdP i stanowiły istotny element przygotowań Marynarki Wojennej RP do członkostwa w NATO.

Przystąpienie Polski do programu Partnerstwo dla Pokoju umożliwiło rozwinąć kontakty dwu – i wielostronne w regionie Morza Bałtyckiego z takimi krajami jak: Republika Federalna Niemiec, Dania i Francja. Do najbardziej istotnych elementów tej współpracy, należały ćwiczenia przeprowadzane przez siły morskie tychże państw. Miały one na celu zwiększyć interoperacyjność w zakresie: zasad wspólnego manewrowania międzynarodowych zespołów, blokady morskiej, prowadzenia akcji ratowniczych, pomocy humanitarnej, obronny przeciwlotniczej i przeciwminowej, zwalczania okrętów podwodnych a także szkoleń taktycznych²⁹.

²⁵ . Mickiewicz, *Polska Marynarka Wojenna*..., s. 121

²⁶ T. Franczyk, G. Łyko, op. cit., s. 49

²⁷ *Ibidem*, s. 49

²⁸ *Ibidem*, s. 49

²⁹ P. Mickiewicz, *Primus Inter Pares?*..., s. 81

Do najważniejszych ćwiczeń w ramach współpracy Polski z RFN i Danią należały coroczne spotkania sztabowe oraz szkolenia dowódczo – sztabowe i morskie w ramach standardów Sojuszu Północnoatlantyckiego³⁰. Zaliczyć do nich można ćwiczenia sił trałowo - minowych „Baltic Endeavour”. Były one prowadzone corocznie na Bałtyku Południowym w latach 1994 -1999 i miały na celu poszukiwanie i rozminowanie z zalegających na dnie morza min, niewybuchów i innych materiałów wybuchowych. Podczas ćwiczeń Marynarkę Wojenną RP reprezentowały polskie niszczyciele min: ORP „Mewa”, ORP „Czajka” i ORP „Flaming”. Oprócz wyżej wymienionych w podobnych działaniach brały udział trałowce bazowe takie jak: ORP „Gardno”, ORP „Mamry” oraz ORP „Gopło”.

Współpraca z Danią i RFN na szczeblu operacyjno – szkoleniowym przebiegała poprzez realizację ćwiczeń sił przeciwminowych „Open Spirit”, okrętów podwodnych „Baltic Propoise” oraz lekkich sił uderzeniowych w rejonie Zatoki Gdańskiej³¹. Ponadto w ramach Trójkąta Weimarskiego realizowano szkolenia: obrony przeciwminowej „Baltica”, ratownicze „Baltasar” oraz „Passex”, których celem była obrona zespołu jednostek nawodnych przed działaniami okrętu podwodnego. RFN i Dania szczególną uwagę przywiązywały do ratownictwa morskiego, w celu skoordynowania działania służb dążono do stworzenia systemu powiadamiania pomiędzy Podośrodkiem Koordynacji Poszukiwań i Ratownictwa Lotniczego (Aeronautical Rescue Sub Centre) ARSC Gdynia a Centrum Koordynacji Ratownictwa (Rescue Coordination Centre) RCC Glücksburg co pozwoliłoby, między innymi, na współpracę załóg śmigłowców ratowniczych³².

Kolejnym ważnym krokiem przyczyniającym się do nawiązania współpracy marynarek wojennych Polski i RFN, było podpisanie 15 sierpnia 1995 roku umowy pomiędzy 8 Flotyllą Obrony Wybrzeża ze Świnoujścia a Flotyllą Kutrów Rakietowych z Rostocku a dzień później z Flotyllą Ścigaczy z Warnemünde³³. Dzięki podpisanej umowie mogły być realizowane wspólne ćwiczenia oraz wymienne praktyki oficerów, niezbędne do przyszłej działalności sztabowo – operacyjnej. Polska Marynarka Wojenna podobnie jak z Niemcami, prowadziła bliższą współpracę z Królewską Marynarką Wojenną Danii, skupiając się głównie na współdziałaniu operacyjnym ratownictwa morskiego. W kolejnych latach współdziałanie z Niemcami i Danią zaowocowało podpisaniem kolejnego porozumienia wojskowego. 12 czerwca 1997 roku zawarto umowę pomiędzy: 3 Flotyllą Okrętów Marynarki

³⁰ *Ibidem*, s. 82

³¹ *Ibidem*, s. 82

³² „Porozumienie o współpracy między ośrodkami kierowania służb SAR (RCC)” z 6 września 1994 roku oraz „Porozumienie o współpracy między służbami ratownictwa lotniczego RP i RFN” z 5 marca 1995 roku.

³³ A. Sokołowski, *Polsko – niemiecka współpraca w zakresie bezpieczeństwa w regionie Morza Bałtyckiego w latach 1990 – 2004*, „Zeszyty Naukowe AMW” nr 164 K/1 „Polska Marynarka Wojenna w realizacji sojuszy polityczno – wojskowych państwa w latach 1918 – 2004”, Gdynia 2006, s. 163

Wojennej RP, Flotyllą Kutrów Rakietowych Bundesmarine i 4 Eskadrą Sił Morskich Danii.

Od 1995 roku Marynarka Wojenna RP pogłębiała dialog w ramach Partnerstwa dla Pokoju, czego wyrazem była współpraca ze stałymi zespołami okrętów NATO. Realizował ją między innymi 13 Dywizjon Trałowców, który stacjonował wówczas na Helu z ówczesnym zespołem przeciwminowym MCMFORNORTH (Mine Countermeasures Force North). Podczas ćwiczeń skupiono się głównie na manewrowaniu w szykach, procedurach łączności oraz na elementach które zakładały epizody operacji pokojowych i akcji SAR. Z biegiem czasu zaczęto wprowadzać bardziej zaawansowane moduły, które wymagały większego doświadczenia i zgrania. Należały do nich między innymi: „zwalczanie i poszukiwanie okrętów podwodnych, celów nawodnych i powietrznych, współpraca z lotnictwem oraz działania dużych zespołów okrętów różnych klas”³⁴.

Współpraca Polski w ramach PdP pozwoliła Marynarce Wojennej RP na realizację różnego rodzaju ćwiczeń i tym samym zaadaptowanie się do standardów NATO. Ponadto zaangażowanie polskich sił morskich w programie, nie pozostawiało wątpliwości, iż Polska będzie wartościowym i wiarygodnym sojusznikiem. Równocześnie z działalnością sił zbrojnych RP w ramach PdP, dyplomacja polska prowadziła zabiegi mające przekonać Zachód, na rzecz rozszerzenia Sojuszu Północnoatlantyckiego. Konsekwencją czego było uzyskanie szerszego poparcia ze strony państw członkowskich i tym samym rozpoczęcie debaty dotyczącej otwarcia drzwi do NATO. 28 września 1995 roku w Brukseli przedstawiono państwom ubiegającym się o wejście do Sojuszu, „Studium o rozszerzeniu NATO”. Dokument ten określał polityczne i wojskowe kryteria oraz cele dla państw kandydujących do struktur Atlantyckich. Mimo tego, pierwsze sygnały dotyczące w sprawie rozszerzenia Sojuszu pojawiły się dopiero na początku 1996 roku³⁵. Przełomowa decyzja o przyjęciu nowych członków do struktur NATO zapadała podczas szczytu w Madrycie, w lipcu 1997 roku.

Zaproszenie Polski do rozmów akcesyjnych oznaczało dla niej bliską i intensywną współpracę z Sojuszem. Wiązało się to z poparciem dla Koncepcji strategicznej NATO i udziale w jej realizacji. W praktyce dla Marynarki Wojennej RP, oznaczało to budowę połączonych sił uderzeniowych NATO. W takiej sytuacji Polska ustaliła skład morskiego kontyngentu do sił szybkiego reagowania NATO, które miały służyć działaniom kontrolno – obronnym na obszarze traktatowym³⁶.

³⁴ P. Ćwikliński, *To już 10 lat w NATO*, <http://punctum-press.com/?p=4> (dostęp: 12 kwietnia 2011 r.).

³⁵ Świadczyły o tym wypowiedzi sekretarza stanu USA Warrena Christophera 6 września 1996 roku w Stuttgarcie oraz prezydenta Billa Clintona w Detroit 22 października.

³⁶ Połączone morskie siły uderzeniowe NATO, tworzyły zespoły, które składały się z okrętów państw członkowskich np. Stały Zespół Okrętów NATO STANAVFORLANT (Standing Naval Force Atlantic – Stały Zespół Sił Morskich na Atlantyku) który był przeznaczony do natychmiastowego reagowania w sytuacjach kryzysowych, operacjach pokojowych

Po przeprowadzeniu analizy pod względem możliwości Marynarki Wojennej RP, ustalono iż w skład sił szybkiego reagowania wejdzie: okrętowa grupa trałowa (cztery trałowce bazowe) która miała za zadanie zagwarantować ochronę przeciwinową statkom, rozpoznawać oraz likwidować zagrody minowe; okrętowa grupa uderzeniowa (w składzie trzy kutry raketowe) przeznaczona do niszczenia nawodnych okrętów przeciwnika w zakresie operacji bojowych oraz rozpoznania, służby dozorowej i obrony przybrzeżnych linii komunikacyjnych; eskadra lotnictwa morskiego mająca być wykorzystana do rozpoznania lotniczego oraz zwalczania słabo bronionych obiektów; okrętowe siły ratownictwa morskiego przeznaczone do udzielania pomocy okrętom; śmigłowcowa grupa ratownicza (w składzie dwóch śmigłowców W – 3 RM „Anakonda” i dwóch samolotów An – 28 „Bryza”) mająca za zadanie patrolować obszary morskie oraz udzielać pomocy rozbitkom; okrętowa grupa transportowo – minowa (trzy okręty typu „Lublin”) wykorzystywana do zadań zaopatrzeniowych i ewakuacyjnych oraz stawiania min morskich³⁷.

Ustalenie składu sił morskich wymagało od polskich jednostek zwiększenia interoperacyjności i standaryzacji, niż miało to miejsce w programie Partnerstwo dla Pokoju³⁸. Wiązało się to z modernizacją oraz rekonfiguracją techniczną posiadanego sprzętu. Do działań modernizacyjnych należało zaliczyć: wyposażenie okrętów i statków w zgodne z NATO systemy nawigacyjne; wprowadzenie na wszystkich szczeblach dowodzenia systemów zarządzania informacją, środków łączności i systemów informatycznych; osiągnięcie interooperacyjności w zakresie wyposażenia technicznego systemów energetycznych, zabezpieczenia logistycznego i ochrony środowiska³⁹. Ponadto należało przygotować i doposażyć okręty i statki powietrzne mające brać udział w zadaniach sił reagowania NATO. Sprowadzało się to do wyposażenia okrętów transportowo – minowych projektu 767 typu Lublin w odpowiednie systemy kierowania uzbrojeniem artyleryjsko – raketowym i wspomaganie dowodzenia⁴⁰. Doposażyć należało również okręty ratownicze typu 507 w specjalistyczny sprzęt ratowniczy tak aby mogły prowadzić działania podczas operacji po-

i w wypadku wojny. Jednostki morskie realizując zadania na morzu zobowiązane były do: kontrolowania podejrzanych jednostek, monitorowania żeglugi, prowadzenia akcji blokadowych oraz ewakuacji zagrożonej ludności. Ponadto stanowiły bazę dla piechoty morskiej i jednostek specjalnych wykonujących zadania w głębi łądu. W 2003 roku STANAVFORLANT zmienił nazwę na Standing NATO Maritime Group 1 (SNMG-1) i został podporządkowany Dowództwu Połączonych Sił Zbrojnych NATO na Atlantyku. Obecnie SNMG-1 jest częścią Sił Odpowiedzi NATO. taktycznej ćwiczenia. Zob. <http://www.nato.mw.mil.pl>

³⁷ Z. Babiński, *Operacyjne możliwości Marynarki Wojennej w aspekcie współdziałania*

w ramach NATO, „Przełąd Morski” 1999, nr 4, s. 37 - 43

³⁸ P. Mickiewicz, *Primus Inter Pares?...*, s. 85

³⁹ *Ibidem*, s. 85

⁴⁰ Do okrętów transportowo – minowych projektu 767 typu Lublin należy zaliczyć: ORP „Lublin”, ORP „Gniezno” ORP „Poznań” ORP „Toruń” i ORP „Kraków”. Jednostki te weszły do służby w latach 1989 – 1991 i wchodzi w skład 2 dywizjonu Okrętów Transportowo – Minowych 8 Flotyli Obrony Wybrzeża.

kojowych⁴¹. Modernizacji wymagały także trzy trałowce projektu 206F: ORP „Flaming”, ORP „Czajka” i ORP „Mewa”, poprawiony w nich sprzęt obronny przeciwminowej poprzez zastosowanie podjazdów podwodnych, które miały służyć poszukiwaniu i niszczeniu min. Do zadań operacyjnych przystosowane zostały trałowce projektu 207 M, wspomagane przez zmodernizowany w 1998 roku trałowiec prototypowy projektu 207 D ORP „Gopło”. W 1997 roku kupiono samolot patrolowo - rozpoznawczy AN - 28 nazwany „Bryzą” w wersji transportowej oraz śmigłowce ratownicze W - 3 RM „Anakonda”⁴².

Dodatkowo oprócz unowocześnienia polskich sił morskich pod względem operacyjnym należało przystosować je pod względem technicznym. Do działań w tym zakresie należało wyposażyć jednostki w urządzenia, które pozwolą na uzyskanie autonomiczności okrętu⁴³. Chodziło o szybkie uzupełnianie zapasów w portach poprzez szybki załadunek za pomocą śmigłowca lub własnych urządzeń dźwigowych, tankowanie paliwa oraz pobieranie słodkiej wody.

Pierwszym okrętem, który uzyskał pełną kompatybilność z systemami NATO był okręt ratowniczy ORP „Piaś”. W styczniu 1998 roku została zakończona jego kompleksowa modernizacja. Swoją gotowość do współpracy z systemami dowodzenia NATO, mógł zaprezentować podczas międzynarodowych ćwiczeń morskich pod kryptonimem „STRONG RESOLVE 98” w Portugalii. Ćwiczenia te były najbardziej oddalonym akwenem działań w ramach Partnerstwa dla Pokoju, w jakich brała udział Marynarka Wojenna RP. Polski okręt pod dowództwem kmdr. ppor. Józefa Kaczmarskiego podczas „STRONG RESOLVE 98” ćwiczył: zadania ratownicze, holowanie innego okrętu, manewrowanie w zespole, oraz nurkowanie i zabezpieczenie medyczne działań międzynarodowego zespołu okrętów.

Kolejnym istotnym elementem przygotowującym Polską Marynarkę Wojenną do wejścia do NATO, było przygotowanie do monitorowania sytuacji morskiej na południowym Bałtyku. Po pierwsze, polskie jednostki morskie miały zagwarantować bezpieczną żeglugę na morzu, ponadto zapewnić bezpieczeństwo liniom komunikacyjnym przeznaczonym do przyjmowania zaopatrzenia i sił wzmocnienia NATO⁴⁴. W szczególności chodziło a to, aby uchronić redy, porty i transporty morskie przed atakiem terrorystycznym, zagrożeniem wojskowym oraz minami. Po drugie w ciągłej gotowości musiał funkcjonować system ratownictwa morskiego. Po trzecie, wyżej wymienione zadania mogły zostać wykonane tylko poprzez utrzymanie przez Marynarkę Wojenną RP ciągłej gotowości sił i środków,

⁴¹ Okręty ratownicze typu 507 to: ORP „Piaś” i ORP „Lech” wchodzące w skład Dywizjonu Wsparcia 3 Flotyli Okrętów im. Komandora Bolesława Romanowskiego w Gdyni

⁴² Zob. „20 – lecie Bryzy w Marynarce Wojennej RP” ww.epmlspotters.pl

⁴³ Autonomiczność okrętu to zdolność do ciągłego przebywania w morzu bez uzupełniania zapasów. W tym przypadku skupiało się to głównie na: uzyskiwaniu słodkiej wody, piekarni, likwidacji śmieci itp. Zob. P. Mickiewicz, *Primus Inter Pares?.....*, s. 86

⁴⁴ P. Mickiewicz, *Polska Marynarka Wojenna.....*, s. 123

zdolnych do natychmiastowego działania w przypadku zagrożenia, we własnej strefie odpowiedzialności.

Pracom modernizacyjnym były poddane również porty w Gdyni i Świnoujściu. Musiały one zostać zaopatrzone w: system paliwowy i remontowy, lądowiska dla śmigłowców, stacje zasilania z konwerterami częstotliwości, wydzielone stanowiska demagnetyzujących oraz pogłębienie basenów portowych do 12 m⁴⁵. Ponadto istotną rolę odgrywało wprowadzenie wyższych standardów wyposażenia oraz wydłużenie okresu przechowywania podsystemów medycznego i żywnościowego.

Zainicjowanie wyżej wymienionych procesów akcesyjnych w Marynarce Wojennej RP, miały na celu uzyskanie przez nią tak zwanych wymogów pierwszego dnia członkostwa. Reasumując należy stwierdzić, iż mimo wielu przeciwności - brak koncepcji polityki morskiej – była przygotowana do uczestnictwa w strukturach wielonarodowych sił morskich NATO. Marynarka Wojenna RP przystępując do Sojuszu Północnoatlantyckiego, dysponowała: 69 okrętami, 91 jednostkami specjalnymi oraz 49 samolotami i 29 śmigłowcami różnych typów, które miały wywiązać się z zadań wynikających z postanowień układu sojuszniczego⁴⁶. Mimo, że większość z tych jednostek nie była w pełni kompatybilna z systemem NATO -głównie ze względów ekonomicznych – to należy im przypisać wprowadzenie polskich sił zbrojnych do Sojuszu. Świadectwem tego był udział polskich jednostek morskich w manewrach lekkich nawodnych sił uderzeniowych NATO 15 marca 1999 roku u wybrzeży wyspy Rugii⁴⁷. Udział w ćwiczeniach Sojuszu, już 3 dni po wejściu Polski do Struktur Atlantyckich, pokazał brak zaskoczenia oraz pełne przygotowanie kadr Marynarki Wojennej RP. W niedługim czasie, bo w czerwcu 1999 roku Polska po raz pierwszy była gospodarzem ćwiczenia NATO okrętów podwodnych pod kryptonimem „Cooperative Poseidon ’99”. Pięć miesięcy później Marynarka Wojenna RP, pierwszy raz zorganizowała ćwiczenia NATO pod kryptonimem „Baltic Porpoise ’99”⁴⁸.

Reasumując Marynarka Wojenna RP pokonała długą drogę, od uczestnika Zjednoczonej Floty Bałtyckiej Układu Warszawskiego, aż do działania w strukturach wielonarodowych sił morskich NATO. Uzyskanie przez Polskę członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim, pozwoliło otworzyć przed Marynarką Wojenną niedostępne dotychczas możliwości. Nie oznaczało to jednak, że mogła uczestniczyć we wszystkich przedsięwzięciach NATO. Wynikało to z tego, iż proces integracji - w odróżnieniu do akcesji - nie został zakończony. Rozpoczął się on po zakończeniu współpracy przez Marynarkę Wojenną RP ze Zjednoczoną Flotą Bałtycką i trwa do dzisiaj. Sytuacja ta spowodowała podjęcie działań, mających na celu dostosowanie

⁴⁵ P. Mickiewicz, *Primus Inter Pares?.....*, s. 86

⁴⁶ P. Mickiewicz, *Polska Marynarka Wojenna....*, s. 123

⁴⁷ W manewrach organizowanych w ramach NATO przez marynarkę wojenną Niemiec, Polskę reprezentowały jednostki: ORP „Piorun” i ORP „Grom”

⁴⁸ *Materiały informacyjne MW RP, Marynarka Wojenna RP. 12 lat w NATO*, <http://www.mw.mil.pl/>

polskich sił morskich do flot NATO oraz uruchomienia zasadniczych przemian: modernizacyjnych i strukturalnych w Marynarce Wojennej RP. Następne lata pokazały, że nie było to rzeczą łatwą ze względu na ograniczenie konkretnych środków finansowych.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Babiński Z., *Operacyjne możliwości Marynarki Wojennej w aspekcie współdziałania w ramach NATO*, „Przegląd Morski” 1999, nr 4.
- [2] Będźmirowski J., *Polska Marynarka Wojenna w latach 1945 – 1991. Reaktywowanie, rozwój i zadania (2)*, „Przegląd Morski” 2004, nr 12.
- [3] Ćwikliński P., *To już 10 lat w NATO*, <http://punctum-press.com>
- [4] Franczyk T., Łyko G., *Ćwiczenia BALTOPS jako modelowy przykład stosunków międzynarodowych w regionie Bałtyku*, „Zeszyty Naukowe AMW”, nr 164 K/1 „*Polska Marynarka Wojenna w realizacji sojuszy polityczno – wojskowych państwa w latach 1918 – 2004*, Gdynia 2006.
- [5] Kupiecki R., *Członkostwo w NATO w polskiej polityce zagranicznej*, [w:] *Polityka zagraniczna RP 1989 – 2002*, pod red. Kuźniara R., Szczepanika K., Warszawa 2002.
- [6] Makowski A., *Możliwości operacyjne Marynarki Wojennej PRL w latach 1955 – 1990 (próba oceny)*, [w:] *„Konflikt Zbrojny na Bałtyku w koncepcjach ideologii zimnowojennej po 1945 roku”* pod red. Drzewiecki A., Gdynia 2005.
- [7] Mickiewicz P., *Polska Marynarka Wojenna. Historia , Stan dzisiejszy, perspektywy rozwoju*, „Wojsko i Wychowanie” 2001, nr 5.
- [8] Mickiewicz P., *Primus Inter Pares? Marynarka Wojenna RP w procesie integracji z NATO*, [w:] *„Konflikt Zbrojny na Bałtyku w koncepcjach ideologii zimnowojennej po 1945 roku”* pod red. Drzewieckiego A., Gdynia 2005.
- [9] Przybylski J., *Geneza powstania i funkcjonowanie Zjednoczonej Floty Bałtyckiej Układu Warszawskiego oraz rozwój, miejsce i zadania w niej Marynarki Wojennej PRL*, [w:] *„Konflikt Zbrojny na Bałtyku w koncepcjach ideologii zimnowojennej po 1945 roku”* pod red. Drzewieckiego A., Gdynia 2005
- [10] Przybylski J., *Marynarka Wojenna PRL w latach 1956 – 1980 – studium historyczno – wojskowe*, „Zeszyty Naukowe AMW”, nr 96 cz. I, Gdynia 1988.

- [11] Przybylski J., *Wybrane problemy rozwoju Marynarki Wojennej w Polsce w latach 1945 – 1989*, [w:] „*Obrona Polskiego Morza, 75 lat Polskiej Marynarki Wojennej*”, pod red. Ciesielskiego C., Gdynia 1993.
- [12] Pulkowski K., *Udział okrętów MW RP w I wojnie w Zatoce Perskiej*, „*Przełęcz Morski*” 2009, nr 2.
- [13] Sokołowski A., *Polsko – niemiecka współpraca w zakresie bezpieczeństwa w regionie Morza Bałtyckiego w latach 1990 – 2004*, „*Zeszyty Naukowe AMW*”, nr 164 K/1 „*Polska Marynarka Wojenna w realizacji sojuszy polityczno – wojskowych państwa w latach 1918 – 2004*”, Gdynia 2006

ABSTRACT

Years 1989 - 1991 brought in disintegration of the bipolar world of international as a result of the changed geopolitical situation also Polish. The action taken at this time to integrate with Western Europe, forced her to change her defense strategy. As a whole Polish Armed Forces, the Navy had to adapt to the political - military structures of the West. The effect of this was to change the tasks and responsibilities of naval forces, modernization and reconfiguration of existing equipment and technical cooperation with NATO war fleet. This article shows the path of the Polish Navy since the end of the cooperation within the framework of the United Baltic Fleet, to join the NATO naval force structures.